

Szíria az abbászida és a mamlúk uralom között

Jelen cikk a mai Szíria területének nagyjából háromszáz évét kívánja összefoglaló jelleggel bemutatni. A körülbelül 950-től körülbelül 1250-ig terjedő időszak fő jellemzője az egység hiánya. Míg a régió korábban a kalifátuson, később pedig a Mamlúk¹ Szultánságon belül egy-egy nagy szunnita muszlim birodalom részét képezte, a köztes időben kisebb-nagyobb, különféle vallású államok és dinasztiák osztoztak rajta. Ebben az időszakban vált a déli Damaszkusz (arabul *Dimashq*) mellett a régió másik pólusává az északi Aleppó (*Ḥalab*). A térség a muszlim és a keresztény világ határán feküdt: a 11. század végéig Bizánccal, attól kezdve pedig a keresztiesekkel került szoros kapcsolatba. Az iszlám közösségben közel száz éven át a síta Fátimidák hatása volt a meghatározó, és az ő korokban gyökeresedtek meg Szíriában a ma is ismert kisebb irányzatok, szekták (például az alaviták és a drúzok). A 11. században a keletről érkezett szeldzsukok hódításával azonban együtt járt a szunnita restauráció, ami visszaszorította a síitákat. A hódítás máig ható etnikai változással is járt: török, illetve később kurd csoportok települtek Szíriába.

Előzmények: Szíria az egységes Abbászida Kalifátusban

A 630-as években a kalifátus hadai elfoglalták Szíriát. A 661–750 között főként Damaszkuszból uralkodó, Bizánc meghódítására törekvő Omajjádok idején a régió volt a birodalom szíve. 750-ben a prófétával közelebbi rokonságban álló Abbászidák szereztek meg a kalifátust, akik Bagdadba tették át a székhelyüket. Uralkodásuk idején közel kétszáz éven át folytatódott az egymás elleni portyák Bizánccal, amit csak ritkán szakított meg nagyobb horderejű hadjárat. A határ tartóssá válását jelezte, hogy a bizánciakat többször legyőző Hárún ar-Rasíd (*Hārūn al-Rashīd*) kalifa (789–809) kettős határövezetet hozott létre: egy afféle végvári zónát a Taurus-hegység hágóit ellenőrző városokból (például Tarsus, Kahramanmaraş, Malatya), illetve egy előbbi övezet ellátására rendelt hátsországi régiót (Antiochiától az Eufráteszig, Aleppótól északra).

* A szerző az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola arabisztikai programján doktorált.

¹ Tudományos átiratban *mamlúk*. Hagyományos magyar változata a politikai kontextusban más jelentést elnyert mameluk, de újabban terjedőben van az arab ejtést jobban tükröző változat.

Az arab hódítástól kezdve a Levantében (arabul as-Sám/*al-Shām*) sajátos igazgatási rendszer alakult ki, amely nagyjából a 11. század végéig fennmaradt. Eredetileg négy katonai körzetet (úgynevezett *dzsund/jund*) hoztak létre, amiből kettő érintette a mai Szíriát: Damaszkusz (Dél-Szíria és Libanon zöme) és Homsz (klasszikus Himsz/*Hims*; a mai Szíria középső és északi része). Még a 7. században északon új *dzsund*ot hoztak létre Kinnaszrín (*Qinnasrīn*, az ókori Chalcis ad Belum) székhellyel. A végleges felosztás a kettős határrégió leválasztásával alakult ki.

Fontos megjegyezni, hogy a mai Szíria Eufrátesztől keletre eső, Felső-Mezopotámiához (arabul *al-Dzsazíra/al-Jazíra*) tartozó területei a modern időkig teljesen elkülönültek a levantei tartományoktól az egyértelmű természetföldrajzi határ mentén. A térség pusztaságait és hegyeit jórészt arab és kurd nomádok lakták, de a nagyobb folyók (Baláh/*Balikh*, Hábúr/*Khābūr* és Tigris/*Dijla*) völgyeiben jelentős mezőgazdasági tevékenység folyt. A régió három tartományát arab törzsek településterületeiről (*diyār*) nevezték el.²

A 860-as években kalifátusszerte helytartók és más hadurak alakítottak ki saját államokat – igaz, a kalifátus formálisan nem esett szét, csupán a tényleges befolyását veszítette el a tartományai felett. Az első jelentős fejedelemség, amely ebben a helyzetben kiterjesztette Szíriára a hatalmát, az egyiptomi Túlúnidáké/*tūlūnidák* volt (Szíriában 877/8–903). A 900-as évek elejére azonban az Abbászidák helyreállították hajdani hatalmuk nagy részét; Szíriát is sikerült újra ellenőrzésük alá vonniuk. Ez azonban csak ideiglenes eredménynek bizonyult: a 930-as évekre a birodalom végleg önálló fejedelemségekre szakadt. Az új dinasztiák nagy része sííta volt, így a 10. század közepétől a 11. század közepéig terjedő korszakot szokás sííta évszázadnak nevezni – igaz, az alattvalók zöme a legtöbb területen szunnita maradt.

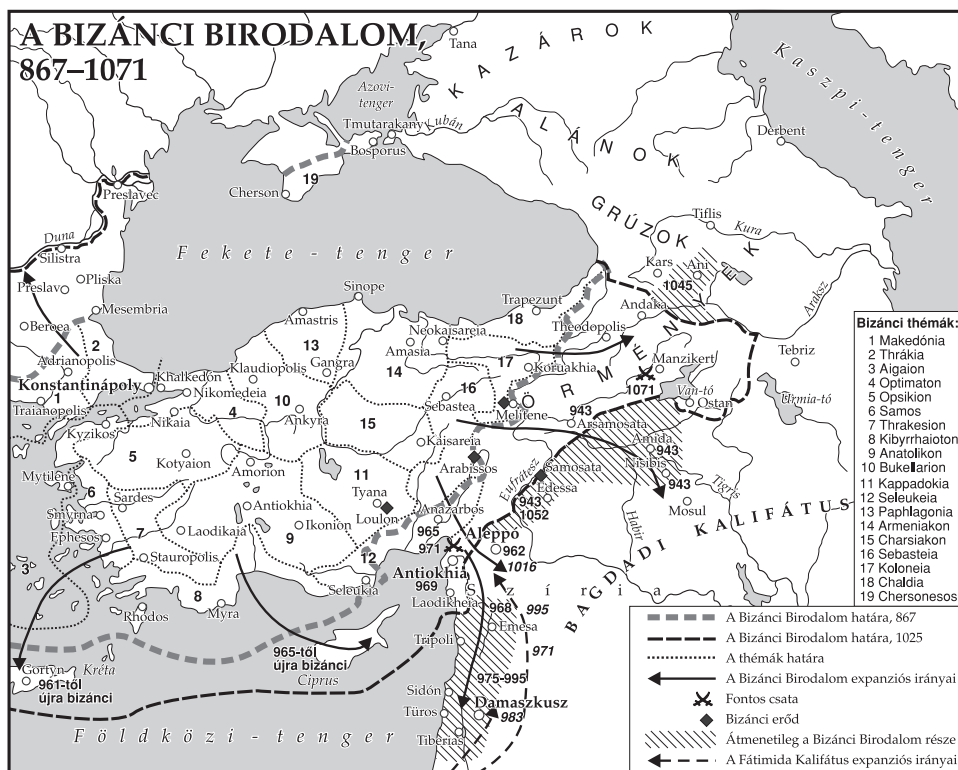
A két centrum: Damaszkusz és Aleppó

Az Abbászida Kalifátus szétesésekor, a 930-as évek végén Egyiptomban a korábbi damaszkuszi helytartó, al-Ihsíd (*al-Ikhshīd*) alapított rövid életű dinasztiát, amelynek több támadás ellenére sikerült megtartania Damaszkuszt és az attól délre eső területeket.³ Észak-Szíriát ugyanekkor az arab származású hamdánida (*ḥamdānida*) Szajf ad-Daula (*Sayf al-Dawla*, uralkodott: 944–967) szerezte meg, aki Aleppóban rendezkedett be.⁴ Uralkodása alatt szinte az egész bizánci–muszlim határvidék ellenőrévé vált. Az irodalompartolóként is ismert fejedelem sikeres portyaszorozatot vezetett a keresztény birodalom ellen, és nemegyszer a császári főerőkre is vereséget mért. A szerencse azonban idővel elhagyta: amint határozottabb hadvezetés került a bizánci seregek élére, érvényre jutott a birodalom erőfölénye.

2 D. Mudar/*Muḍar* (fontosabb települései: Rakka/*al-Raqqā* és Edessza/*al-Ruhā*); D. Bakr (a mai Diyarbakır), végül D. Rabía/*Rabī'a* (Moszul/*al-Mawṣil*).

3 Az Ihsídákkról lásd: Bianquis, 1998.

4 A hamdánida Aleppó történetének mértékadó feldolgozása: Canard, 1953. 579–862., ezen belül Szajf ad-Dauláról 579–661., bizánci harcairól 755–827.

1. térkép

A 950-es évek végén a bizánciak ellentámadásba mentek át, majd az utóbb trónt szerző (II.) Niképhorosz Phókasz (963–969) 962-ben bevette és megsarcolta Aleppót. Szajf ad-Daula megpróbálta újratelepíteni és újjáépíteni az elnéptelenedett várost, illetve ellentámadást indítani, ám hiába. 965-ben a császári erők elfoglalták Kilikiát és kiűzték a muszlim lakosságot, 966-ban pedig ismét Aleppóra törtek. A csapások nyomán keleten Felső-Mezopotámia, nyugaton Antiochia szakadt el Aleppótól. Niképhorosz 968-ban végigpusztította az Orontész-völgyet és a szíriai tengerpartot Tripolitól (*Ṭarābulus*) északra. Ebben a helyzetben Aleppóban a kamarás és a főparancsnok vette át a hatalmat, míg az általuk elűzött hamdánida fejedelem Homszba szorult vissza, tovább gyengítve az egyébként is jelentéktelenné vált fejedelemséget. Miután a bizánciak 969-ben bevették Antiochiát, egy újabb ostrommal hűbéres helyzet elfogadására kötelezték Aleppó urait (1. térkép).

A bizánci visszahódítás Niképhorosz után nem folytatódott, bár közvetlen utóda, I. János (969–976) több támadást vezetett a muszlimok ellen – ezek csúcspontján egészen a Szentföldre tört előre, miközben végigdúlta Dél-Szíriát és Libanont. Niképhorosz és János erőfeszítései nyomán több mint 300 év után helyreállt a közvetlen bizánci uralom Szíria tengerparti síkságán Antiochiától Latakian

(*al-Lādhiqiyya*) át a határvárossá váló Tartúszig (*Ṭartūs*). Az Aleppói Emírség a bizánciak adófizető protektorátusává vált, de ez a függő helyzet rövidesen az ottani államiság fenntartásának záloga lett.

A Fátimidák Szíriában

969-ben a mai Tunézia felől érkező fátimida (*fātimida*) seregek meghódították Egyiptomot. A javarészt berber haderő az ihsídida sereg maradékai nyomában rövidesen elfoglalta Palesztinát és Dél-Szíriát is (970), majd Antiochia alatt összeesett az ott két éve berendezkedett bizánciakkal (971). Ekkor Egyiptomot támadás érte, így a Fátimidák kénytelenek voltak feladni szíriai hódításait, és az elhúzódó zűrzavarban csak 983-ban tudták újra megvetni a lábukat Damaszkuszban.⁵ Dél- és Közép-Szíria az 1070-es évekig maradt fátimida uralom alatt; az autonóm északi régióról később lesz szó.

A fátimida korszak legsúlyosabb térségbeli krízise a nagy beduinláadás volt (1024–1029). Ebben a Levante három domináns arab törzse szövetkezett a Fátimidák ellen: az Aleppó környéki kiláb (*kilāb*), a Damaszkusz vidékén élő kalb, illetve a palesztinai és jordániai területeket uraló tajji (*ṭayyi'*) törzs. Aleppó és a palesztinai központok – Ramla és Tibériás (*Ṭabariyya*) – beduin kézre is kerültek, míg a Fátimidák a tengerparti városokba szorultak.

A hatalmi harcoktól bénított, alacsony Nílus-áradásokkal és éhínséggel is küszködő kairói kormányzat sokáig nem tudott hatékonyan válaszolni a kihívásokra. Végül a korábbi palesztinai helytartót, Anústakín ad-Dizbarit (*Anūshtakīn al-Dizbarī*) nevezték ki Damaszkusz és egész Szíria élére, ő pedig 1029-ben döntő győzelmet aratott az arab koalíció felett a Galileai-tenger keleti partján. Anústakín a tajji maradékait bizánci területre űzte, bevonult Damaszkuszba és a kilábot vezető Mirdászidák (*mirdāsīdák*) által feladott közép-szíriai területeken is helyreállította a fátimida uralmat, Aleppó visszaszerzésére azonban még nem gondolhatott az 1030-as évek katasztrófái (földrengés, szökőár, éhínség és járvány) miatt. 1038-ban végül elfoglalta Aleppót is, így egész Szíria fátimida kézre került. A bizánciak kiújuló észak-szíriai támadásait és Anústakín túlzott erejét látva a kairói kormányzat leváltotta, ő pedig Aleppóba menekült, ahol 1042 elején váratlanul meghalt. A városlakók rövidesen átadták a várost a mirdászida család fejének, akit a fátimida uralkodó megerősített a helytartóságban.

A fátimida Szíriában ezzel helyreállt a béke, mígnem az 1060-as években Egyiptomban kitört a birodalom megsemmisítésével fenyegető, úgynevezett „nagy csapás” – a kormányzati káosz, a gazdasági válság, a polgárháború, az éhínség és járvány 1074-ig egyre súlyosbodó egyvelege. Eközben egyre növekvő számban érkeztek szunnita oguz csapatok keletről, eleinte zsoldosokként, majd önálló hatalmi

5 Szíria fátimida kori történetének alapvető monográfiája: Bianquis, 1986, de az általánosabb, Fátimidáknak szentelt munkák (Halm, 2001, illetve a korai időszakhoz Brett, 2001) vonatkozó részei is haszonnal forgathatóak.

ambíciókat dédelgetve. Ebben a helyzetben a fátimida uralmat lehetetlen volt fenntartani Szíria területén.

Az utóbb Egyiptomban teljhatalmú vezírré váló és a válságnak véget vető Badr al-Dzsamáli (*Badr al-Jamāli*) két ízben is Damaszkusz helytartója volt, ám mindkét alkalommal Akkó (*'Akkā*) kikötővárosába szorult vissza, és innen próbálta meg egyben tartani a fátimida uralmat. 1070-re a tengerparti Tripoli és Türosz (*Šūr*) egyaránt függetlenedett, míg az egyre elszigeteltebb Damaszkuszban a helyőrség egy tisztje vette át a hatalmat. 1071-ben Palesztinában egy abbászida kalifát és szeldzsuk szultánt elismerő török hadúr, Atsziz (*Atsíz*) vetette meg a lábát, aki 1076-ban többéves dúlás után a kiéheztetett Damaszkuszt is meghódította. Badr már 1073–1074 fordulóján Egyiptomba távozott a seregével, így a Fátimidák szíriai uralma egy időre teljesen megszűnt.

Észak-Szíria a Fátimidák és Bizánc között

Amikor a Fátimidák 983-ban tartósan megvetették a lábukat Damaszkuszban, néhány évig nem próbálkoztak komolyabban a gyenge Aleppó megszerzésével.⁶ A terjeszkedést gátoló vezír 991-es halála után al-Azíz (*al-'Azíz*) fátimida imám-kalifa (975–996) támadásba lendült, hadjáratai és ostromai azonban sorra kudarcot vallottak Aleppó erős fellegvárának, illetve a bizánci felmentő seregeknek köszönhetően. Az antiochiai segélycsapatok nem jelentettek kihívást a fátimida főerőknek, de megnehezítették az ostromzár fenntartását. 995-ben maga II. Baszileiosz császár vonult Aleppó felmentésére. A csatározásnak csak a császár újabb személyes szíriai hadjárata nyomán kötött fegyverszünet vetett véget (1000/1001).

A Fátimida Kalifátus és Bizánc ettől kezdve több mint fél évszázadon át alapvetően békés viszonyt ápolt egymással, a két nagyhatalom között pedig megmaradhatott Aleppó önállósága, miután a hamdánida fejedelem jobbnak látta a Fátimidák főségét is elismerni. A kettős függés bizonyos fokú védettséget jelentett Aleppó számára mindkét irányból. A Hamdánidák anyagi és társadalmi bázisa felmorzsolódott Konstantinápoly és Kairó harcában, és megnőtt a környékbeli kiláb törzsbeli beduinok ereje. Miután 1016-ban az emír elmenekült előlük, Aleppót harc nélkül beolvasztották a kalifátusba, szorosabb függést azonban így sem tudtak kialakítani: az új helytartó függetlenedni próbált, és ehhez Bizánctól kért segítséget. A rebellis helytartót rövidesen meggyilkolták, és helyreállt a fátimida uralom, hogy aztán a beduin felkelés során a kilábiták Mirdász klánja vegye át a hatalmat a városban (1024–1080).⁷

A Mirdászidák és bizánciak viszonyát kezdetben nehézségek terhelték: 1030-ban maga III. Rómanosz császár vonult Aleppó ellen, de vereséget szenvedett.

6 A kései Hamdánidák Aleppójáról lásd: Canard, 1953. 665–713., bizánci és fátimida harcaikról pedig uo. 830–861.

7 A mirdászida Aleppó történetére lásd: Bianquis, 1986. II. 553–615.

dett a beduinoktól. Végül a mirdászida fejedelmek a Hamdánidákhoz hasonló státuszt vívtak ki. Észak-Szíria egy időre egyértelmű bizánci hegemonia alá került, amit Anústakín hódítása változtatott meg (1038–1042). Anústakín halála után a fátimida kormányzat elismerte a mirdászida uralmat Észak-Szíria felett, amivel helyreállt a terület kettős függése.

A Mirdászidák 1080-ig álltak Észak-Szíria és az Eufrátesz-vidék élén. Történetüket szinte folytonos törzsön belüli küzdelmek jellemezték, amibe időnként a Fátimidák is beavatkoztak, általában hiába (1048-ban, 1050-ben és 1060-ban is súlyos vereséget szenvedtek). Így a fennhatóságuk névleges maradt. A Fátimidák iránt nem különösebben lelkesedő, tizenkettes síita irányzathoz húzó város 1070-ben szakított végleg a dinasztiával, amikor Alp Arslán (*Alp Arslān*) szeldzsuk szultán Egyiptomba igyekvő serege Aleppóhoz közeledett. Az emír szunnita fordulatot hajtott végre, hogy elkerülje a konfrontációt, de személyes meghódolását így is csak hosszabb ostrommal sikerült elérni (1071), a lakosság pedig még sokáig síita érzületű maradt.

Eközben a mirdászida szolgálatban álló törökök fosztogatásai bizánci ellen-csapást váltottak ki: 1068-ban IV. Rómanosz császár bevette az észak-szíriai Manbidzs (*Manbij*) városát, majd 1071-ben a szintén törökök által fenyegetett Örményország felé vezetett hadjáratot. Ezzel arra kényszerítette Alp Arslánt, hogy Aleppó alól a császár ellen vonuljon. Az eset következménye lett a híres manzikerti csata, amely megpecsételte a bizánciak anatóliai uralmának sorsát – a bukás szélén táncoló fátimida államiság ugyanakkor megmenekült.

A fátimida kor hagyatéka: síita irányzatok és szekták

A fátimida uralmat megalapozó iszmájlita (*ismā'īlī*) síita irányzat bölcsője a középszíriai Szalamja (*Salamiya*) városa volt, ahol a család a 9. század zömében teljes titoktartás mellett szervezte a missziót szerte az iszlám világban. Innen az abbászida restauráció és saját híveik radikalizmusa üldözte őket Észak-Afrikába, ahol 909-ben államot tudtak alapítani, és innen kiindulva hódították meg Egyiptomot és Szíriát. Bár uralmuk utóbbi területen az 1070-es évekig fennmaradt, a hivatalos iszmájlita irányzat sosem került többségbe; a Fátimidák nem is törekedtek a széles néptömegek megnyerésére. Damaszkusz lakosságának zöme mindvégig szunnita maradt, míg az aleppóiak már a Hamdánidák korától kezdődően a mérsékelt tizenkettes síita irányzatot támogatták. Ennek ellenére iszmájlita közösségek máig vannak Szíriában: részben a hajdani magterületen, Szalamjában, részben az Alavita-hegység déli részén, Maszjáf (*Maşyāf*) és Kadmúsz (*al-Qadmūs*) települések vidékén. Az Orontész-völgyben is jelen voltak, illetve kisebb közösségeik az egész tartományban léteztek, de a 12. század során nagy részüket elüldözték, vagy idővel áttértek.⁸

8 Az irányzatról szóló legalaposabb összefoglaló: Daftary, 2007, rövidebben pedig Daftary, 2006.

Az iszmájlita iszlám egy radikális változatából alakult ki a ma Libanon, Szíria és Izrael területén létező drúz (ar. tbsz. *durūz*) vallás.⁹ A nevét az egyik alapítójáról (*al-Darzi*) kapó szekta Kairóban alakult ki, tanainak középpontjában al-Hákim (*al-Ḥākīm*) fátimida uralkodó (996–1021) istenítése és az iszlám eltörlése volt. Bár al-Hákim évekig tolerálta a működésüket, idővel menekülniük kellett Egyiptomból, és Szíriában települtek le. A szeldzsukok által elhozott szunnita restauráció a drúz közösségek zömét is elsöpörte; nagyobb számban az izolált Libanon-hegységben maradtak fenn. Mai dél-szíriai közösségeik innen származtak el a 18–19. század során, és ők lettek a Haurán (*Ḥawrān*)-fennsík Drúz-hegységének névadói. A drú-zok 1043-ban befejezték a térítést, azóta zárt, hierarchikus társadalmú közösségként működnek, így külön népcsoportnak is tekinthetők.

Az alavitákat¹⁰ (*‘alawī*) az utóbbi évtizedekben a tizenkettes síita klérus elismeri saját irányzata híveinek, ám valójában egy 10. század óta külön fejlődési utat bejárt, szinkretisztikus jegyeket mutató szélsőséges síita irányzatnak tekinthető. Állítólagos alapítójáról, a 9. századi Ibn Nuszajrról (*Ibn Nuṣayr*) a modern korig inkább nuszajriknak (*nuṣayrī*) nevezték híveit. A tényleges megalapítóknak az aleppói hamdánida udvarban tevékenykedő al-Haszībit (*al-Khaṣībī*, megh. 969) és különösen at-Tabarānit (*al-Ṭabarānī*, megh. 1034) tekinthetjük; utóbbi 1032-ben a bizánci uralom alatt álló Latakiába települt, és innen kezdte a környék megtérítését. A nuszajrik, azaz alaviták azóta a szíriai tengerpart és a vele párhuzamosan húzódó, róluk elnevezett Alavita-hegység domináns vallási közösségévé váltak, és a korábban izolált irányzat a modern Szíriában meghatározó szerepre tett szert.

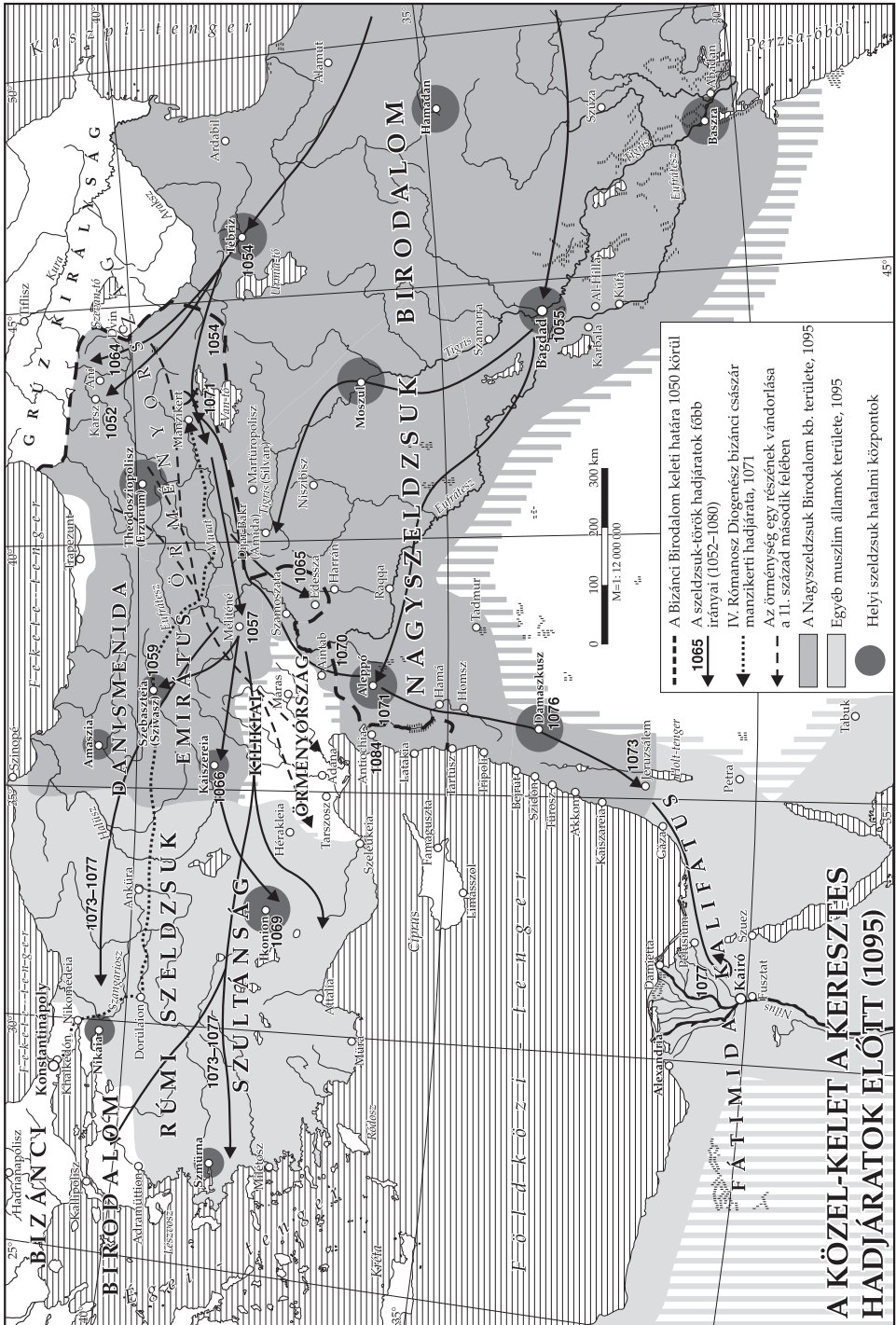
Szunnita fordulat: a szeldzsuk hódítás

Az 1030-as években oguz török törzsek (később általánosan használt nevük: türkmének, arabos-perzsásan turkománok) árasztották el Közép-Ázsia felől az iszlám világot. Zömük a Szeldzsuk (*Saljūq*)-ház vezetése alatt állt. Hatalmas birodalmat hoztak létre a befolyásuk alá vont bagdadi abbászida kalifa jóváhagyásával, de sok helyi vezető független módon tevékenykedett. A Mirdászidák által felbérelt első csoportjaik 1065-ben érkeztek Szíria területére, de 1069-től kezdve már délebbre, a szétesőben lévő fátimida területeken is felbukkantak; egyik vezérük, Atsziz 1071-ben saját maga számára hódította meg Palesztina belső részeit az abbászida kalifa és Alp Arslán szultán nevében. Ugyanebben az évben a szultán hódoltatta Aleppót, de a bizánciak örményországi támadása miatt lemondott az Egyiptom elleni támadásról. A szeldzsukok ezután egy ideig távol maradtak Szíriától, ahol Atsziz 1076-ban bekebelezte Damaszkuszt. A hadúr a következő évben megtámadta a válságból lassan kilábaló Egyiptomot, de Kairó mellett súlyos vereséget szenvedett (2. térkép).¹¹

9 A drúzokra lásd: Abu-Izzeddin, 1984; Firro, 1992. Iszmájlita szemszögből: Daftary, 2007. 178–191.

10 Az alaviták középkori történetéről írt legjobb összefoglaló: Friedman, 2010; lásd továbbá: Halm, 1982.

11 A szeldzsuk és búrida Damaszkuszra: Yaren-Riachi, 1997.

2. térkép

A fátimida erők 1079-ben Damaszkuszra támadtak, visszahódítással fenyegetve. Atsziz a túlerővel szemben Maliksáh (*Malikshāh*) szeldzsuk szultán fivéréből, Tutustól (*Tutush*) kért segítséget. Tutus a szultántól kapott seregekkel az előző évben érkezett Szíriába, és megpróbálta bevenni a mirdászida Aleppót. A Fátimidák nem vállalták a harcot a szeldzsuk szultán fivérével, aki ezután megölette Atszizt, és maga lett Damaszkusz ura. Évek múltán Aleppót is megszerezte magának, míg Bizánc regionális központja, Antiochia 1084-ben került Tutus és Maliksáh unokatestvérének kezére. Noha Szíriát meghódították a szeldzsukok, Egyiptom felé nem terjeszkedtek, és azt sem tudták megakadályozni, hogy 1089-ben a fátimida flotta visszahódítsa a tengerpart fontos kikötővárosait Tripolitól délre. A Fátimidák 1098-ban Jeruzsálemet is el tudták ragadni, kihasználva a szeldzsukok ellentéteit és a keresztiesek felbukkanását.

Maliksáh 1092-es halála után Tutus keletre indult, hogy magának szerezze meg a szultáni trónt. Távozásakor kettéosztotta birtokait kiskorú fiai között, akiket személyesen kiválasztott régensek (törökül atabégek) gondjaira bízott. Ridván (*Riḏwān*) Aleppót, Dukák (*Duqāq*) pedig Damaszkuszt örökölte meg. A Szeldzsukház egymással mindvégig marakodó két szíriai ágának uralma nem volt hosszú: Damaszkuszban 1104-ben, Aleppóban 1118-ban került hadurak kezére a hatalom. Délen az atabég alapított dinasztiát (Búridák/*būridák*), ami fél évszázadon át megmaradt a terület élén, Aleppóban viszont számos uralkodóváltás történt 1128-ig, amikor a moszuli atabég, Zangi (másképpen Zengi, *Zankī*) szerezte meg tartósan.

A szeldzsuk hódítás vallási és etnikai tekintetben is nyomot hagyott Szírián. A szeldzsukok és közvetlen utódaik támogatták a szunnita iszlám megerősödését: az első szunnita vallástudományi és -jogi képzést nyújtó iskolát (madrasza/*madrasa*) 1098-ban alapították Damaszkuszban, és ezt számos újabb követte a 12. században. Bár politikailag betagolódott a szunnita világba, Aleppó lakossága még sokáig síta maradt: jellemző, hogy az első aleppói madrasza építése 1116-tól 1123-ig húzódott, mert a lakosság akadályozta a munkálatokat. A szeldzsukok a szunnita világban népszerű iszlám misztikát (szúfizmus) is felkarolták; Damaszkuszban 1110-ben, Aleppóban 1115-ben épült az első derviskolostor, amelyeket számos másik követett.

Ezzel párhuzamosan, ha kis létszámban is, de megjelent a térségben a török nomád (turkomán) elem: főleg Felső-Mezopotámiában, kisebb számban pedig Aleppó környékén, illetve a mai szír–izraeli határvidéken és Libanonban.¹²

A keresztiesek érkezése és berendezkedése

A 11. század legvégétől kezdve a nagy-szíriai területek tengerparti része európai (nyugati/latin keresztény, másként frank) befolyás alá került a kereszties hadjáratok sorozatának, illetve az ezek nyomán létrejövő és általuk fennmaradó kereszties álla-

¹² Felső-Mezopotámiából az oszmán korban zömüket Anatóliába telepítették, ugyanekkor jelentek meg itt nagy számban a kurdok.

3. térkép

moknak köszönhetően (3. térkép). A levantei kereszties államok a 13. század végén szűntek meg, nagyjából kétszáz éves fennállásuk során aktív és változatos kapcsolatokat áptoltak a szomszédos muszlimokkal.¹³

A keresztiesek a Tauruson átkelve érkeztek Észak-Szíriába, ahol 1097 októberében megkezdték Antiochia ostromát. A várost 1098. június 3-ra sikerült elfoglalni az utánpótlás akadozása, a város teljes blokádjának kudarca, illetve három muszlim felmentő sereg – egy damaszkuszi, egy aleppói és egy keleti szeldzsuk vezetésű koalíció – érkezése ellenére. Az egyik kereszties vezér közben megszerezte az Amanus-hegység és Eufrátesz közti erősségeket – köztük a legfontosabb akkoriban Turbessel (arab eredetije Tell Basír/*Tall Bashir*) volt. Hódítását 1098 tavaszán az Eufrátesz túlsópartján is kiterjesztette Edessza városára és a környező vidékre. Ezzel a keresztiesek megvetették a lábukat a mai Szíria északi határai mentén, és néhányszor az Orontész-völgyben is portyáztak.

1099 januárjában a keresztiesek részben a tengerparton, részben az Orontész-völgyben indultak Jeruzsálem felé, útjuk során sarcot szedve a muszlimoktól. A két sereg a mai Libanon északi részén egyesült, majd a tavasz folyamán békésen átvonult Palesztinába. Itt a szeldzsukok ellen velük együttműködni kívánó, gyanútlan fátimida erőktől sikerült elragadniuk Jeruzsálemet, majd az Egyiptomból érkező felmentő sereget is megfutamították Askelonnál (*'Asqalān*) 1099 nyarán. A keresztiesek az elkövetkező években ki tudták terjeszteni uralmukat az egész tengerpartra (utolsóként a fátimida–damaszkuszi közös érdekeltség, Türosz kikötővárosa esett el 1124-ben), hiába támadták őket a Fátimidák Palesztinában és a tengeren, illetve a különféle szeldzsuk és más török fejedelmek északon.

A hódítással párhuzamosan kialakuló négy kereszties állam közül az Edesszai Grófság zömmel a mai Törökországban feküdt. A déli területeket uraló Jeruzsálemi Királyság a mai Libanon középső és déli területeit, illetve Palesztinát, Izraelt és a velük szomszédos jordániai vidékeket foglalta magában, ám a Damaszkuszhoz tartozó Dél-Szíriát rendszeresen érték jeruzsálemi betörések. A másik két kereszties állam jelentősebb területeket uralt a mai Szíriában is. Az Antiochiai Hercegség vagy Fejedelemség fennhatósága alatt tartotta a tengerpartot Tartúsztól északra: uralta a margati (*al-Marqab*) várat és a maracleai (*Maraqiyya*) erősséget, Dzsable (*Jabala*) és Latakia kikötőjét, illetve az Alavita-hegységen át Aleppó felé vezető utakat védelmező Saône-várat (ar. Szahjún/*Sahyūn*). A hegységtől keletre is voltak birtokaik, az Orontész völgyében (például Apamea/*Afāmiyā*, Albara/*al-Bāra*). Ettől északabbra nagyjából a mai török–szír határt követte az Antiochiát és Aleppót elválasztó végvári vonal.

Antiochia és Jeruzsálem között feküdtek a Tripoli Grófság területei. Az állam zömmel a mai Libanonban helyezkedett el (Bejrúttól északra), több-kevesebb sikerrel fősége alá vonva a Libanon-hegység muszlim és keresztény klánjait. A hegységtől keletre húzódó Bekaa (*Biqā'*)-völgyben is volt befolyásuk. A mai Szíriában Tartúsz kikötővárosa és az Alavita-hegység déli vonulatai – legjelentősebb vára

13 A hatalmas mennyiségű kereszties kori irodalomból csupán két alpművet emelnénk ki: Runciman, 2002; Richard, 1999; muszlim fókusszal pedig Holt, 1986.

Chastel Blanc (*Šāfītā*) –, valamint az Alavita- és a Libanon-hegység között húzódó síkság szintén Tripoli grófjainak fennhatósága alá tartozott, keleten egészen Montferrand-ig (*Ba'rin*). Az átjárót védte észak felől a Krak des Chevaliers-ként ismertté vált, eredetileg „kurdok vára” (*Hišn al-akrād*) nevet viselő erőd.

A keresztések területeivel szemben sokáig két nagyobb muszlim fejedelemség állt Szíriában: Aleppó, amely 1128-tól a Zangida Fejedelemség részét képezte, illetve a búrída Damaszkusz. A két keresztés és két muszlim állam képlékeny határvidékén, Közép-Szíriában kisebb autonómiák léteztek. Sajzar (*Shayzar*) kis vára az Orontész-völgyben sokáig önálló fejedelmi központ volt, de ennél is nagyobb jelentőségre tett szert az Alavita-hegység egy déli szakaszát ellenőrző aszaszin államiság. A jelentős személyiségek ellen elkövetett merényleteikről ismert aszaszinok az iszmáilita iszlám egy olyan ágát (úgynevezett nizári/*nizārī* irányzat) képviselték, amely 1094-től kezdve nem ismerte el az egyiptomi fátimida uralkodók legitimitását. Az 1130-as években vetették meg a lábukat az antiochiai, tripoli és muszlim érdekeltségek közé ékelődő vidéken, ahol tucatnyi kisebb-nagyobb erődöt szereztek meg vagy alakítottak ki. Két legfőbb várak a hegység keleti előterében az Orontész-völgy fölé magasodó Massiat/Maszjáf, a hegység belsejében pedig Kadmúsz volt. A nizárik függetlenségükért cserébe sarcot fizettek mind Antiochiának, mind Tripolinak, közben átvállalták tőlük és a muszlim Homsz és Hamá (*Hamā*) felőli határ egy jelentős szakaszának védelmét.¹⁴

A posztzeldzsuk kor – az egyesítés kezdete

A keresztések kezdeti sikereit és közel kétszáz évig tartó levantei jelenlétét alapvetően a muszlim területek megosztottsága tette lehetővé. A keresztések szomszédságában 1128-ban kezdődött meg egy nagyobb birodalom kialakulása, amikor Zangi moszuli atabég elfoglalta Aleppót.¹⁵ Zangi az iraki küzdelmekben is részt vett, ezért nem minden erejét szentelte a keresztések elleni harcnak; ennek ellenére sikerült megszereznie a Búridáktól Hamát és Homszot, illetve 1137-ben súlyos vereséget mért a jeruzsálemi és tripoli hadakra, és elfoglalta Montferrand várát. Legnagyobb sikerét 1144-ben aratta Edessza bevételeivel; a grófság ekkor még nem szűnt meg, de az Eufrátesztől keletre eső területeit elvesztette. Zangi nem csak a keresztéseket fenyegette: Damaszkusz urai az általa gyakorolt nyomást a latinokkal kötött szövetséggel próbálták ellensúlyozni.¹⁶

Zangi 1146-ban halt meg, ekkor állama két részre szakadt. Aleppót és a szíriai területeket Núr ad-Dín Mahmúd (*Nūr al-Dīn Maḥmūd*) nevű fia örökölte, aki 1174-es haláláig a keresztések legfőbb ellenfele volt. 1148 nyarán elvonulásra készítette a második keresztés hadjárattal érkezett ostromlókat Damaszkusznál, majd a Fons Murez-i csatában 1149-ben legyőzte az antiochiai csapatokat, végleg kiűzve

¹⁴ A nizári irányzat kialakulásáról és középkori történetéről lásd: Daftary, 2008.

¹⁵ Zangiról és fiáról, Núr ad-Dínról lásd: Eliséeff, 1967.

¹⁶ A korabeli Damaszkuszról lásd: Yaren-Riachi, 1997.

a latinokat Közép-Szíriából. Ugyanebben az évben Turbessel elfoglalásával felszámolta az Edesszai Grófság maradványait. Ugyanakkor intézkedéseket hozott a még mindig nagy közösséget alkotó aleppói síták ellen, korlátozva vallásgyakorlásukat, illetve újabb madraszák építésébe fogott. A szunnita térnyerést erősen támogató Núr ad-Dín mecsetjeinek, madraszáinak és más épületeinek egy része máig látható hajdani birodalmának városaiban.

Núr ad-Dín következő célpontja Damaszkusz volt, ahol a lakosság 1154-ben megnyitotta kapuit az iszlám hőse előtt. Ezzel Belső-Szíria egy kézben egyesült, ráadásul Núr ad-Dín idővel felső-mezopotámiai rokonai felett is befolyást tudott szerezni. Hegemóniáját az elkövetkező két évtizedben folyamatosan, váltakozó sikerrel zajló csatározások nem törték meg: a kereszteseket szilárdan a partvidéki síkságra tudta szorítani a mai Szíria és Libanon területén.

Núr ad-Dín életműve Egyiptom meghódításával teljesedett ki. A fátimida állam ekkorra már nagyon gyenge lábakon állt: a legitimitáshiánnyal küzdő, javarészt kiskorú uralkodók helyett a hadseregekkel ténylegesen rendelkező vezírek uralkodtak. A fátimida belharcokba az 1160-as években részint a Jeruzsálemi Királyság, részint Núr ad-Dín seregei avatkoztak be – az Egyiptom feletti uralom mindkét fél számára behozhatatlan előnyt jelentett volna. A két idegen hatalom között manőverező vezírek hol az egyik, hol a másik féltől kértek segítséget, ami hadszíntérré tette a Nílus-völgyet. A harmadik zangida expedíció végül döntő győzelmet aratott a jeruzsálemiek felett, és a Núr ad-Dínt képviselő kurd hadvezér, Aszad ad-Dín Sírjúh (*Asad al-Dīn Shīrkūh*) kapta meg a vezírséget (1170).

Szaladin és a keresztések

Sírjúh rövidesen elhalálozott, a vezíri pozíciót pedig unokaöccse, Szaláh ad-Dín Júszuf ibn Ajjúb (*Šalāh al-Dīn Yūsuf ibn Ayyūb*) – nyugaton elterjedt nevén Szaladin – örökölte meg tőle. Szaladin folytatta a nagybátyja által épphogy megkezdett munkát, és kurd–török seregére támaszkodva felszámolta a fátimida államot (1171).¹⁷ Egyiptom ezzel kétszáz év után a szunnita Abbászida Kalifátus részévé vált, amin belül Núr ad-Dín szultánságához tartozott. A keresztések harapófogóba kerültek, ám szerencséjükre Núr ad-Dín és a túlzottan megerősödött Szaladin nem bízott egymásban, és együttműködésük nem volt zökkenőmentes.

Núr ad-Dín 1174-ben meghalt, birodalma pedig azonnal szétesett. Felső-mezopotámiai rokonai függetlenedtek fiától, aki Aleppóba vonult vissza; ezt kihasználva Szaladin még abban az évben bekebelezte Damaszkuszt és Közép-Szíriát, illetve kinyilvánította függetlenségét. Aleppót azonban nem sikerült bevennie a keresztések beavatkozása miatt. A levantei muszlim egység megteremtésére 1183-ig kellett várni, amikor Szaladin elfoglalta Észak-Szíriát. Három évre rá a felső-mezo-

¹⁷ Szaladin pályájáról számos fontos munka született, így Ehrenkreutz, 1972; Gibb, 1973; Lyons–Jackson, 1982.

potámiai Zangidákat is fősege elismerésére tudta kényszeríteni, így hatalmas birodalmat hozott létre Egyiptomtól és Jementől Moszulig.

A Damaszkuszban berendezkedő Szaladin kezdettől fogva harcolt a keresztésekkel, változó sikerrel. 1187-ben aztán Hattínnál (*Ḥaṭṭīn*) megsemmisítő vereséget mért a jeruzsálemi és tripoli koalícióra. A védelem nélkül maradó Jeruzsálemi Királyság és a Tripoli Grófság zöme az elkövetkező hónapokban Szaladin uralma alá került, leszámítva néhány, évekig kitartó határvárat, illetve Türosz és Tripoli kikötőjét. Szaladin a következő év tavaszán a latinok északi területei ellen vonult. Bevette Tartúsz városát (a várát nem, így hódítása nem volt tartós), majd harc nélkül hódította Dzsable és Latakia kikötőjét. Ezután rövid ostrommal elfoglalta az Aleppó felé vezető útvonalat védő Saône-várat és a környék kisebb erődjait, végül Antiochiától északra is megszerzett néhány várat.

Szaladin 1187–1188 során lényegében Türosz városára redukálta a Jeruzsálemi Királyságot, súlyos károkat okozott a Tripoli Grófság területén, az Antiochiai Fejedelemségtől pedig elhódította a szír tengerpartot és a keleti határait őrző várakat. A katasztrofális csapás nyomán indult meg a harmadik kereszties hadjárat, amely Szaladin erőinek kimerülése következtében és Oroszlánszívű Richárd angol király erőfeszítései jóvoltából komoly eredményeket ért el. Mind a déli királyság, mind az északi hercegség számára visszajuttatott néhány várost és várat, ráadásul a békeszerződés lehetővé tette a palesztinai szent helyek látogatását a keresztények számára.

Az ajjúbida időszak

Az 1192-es békekötés után Richárd is távozott a Szentföldről, maga mögött hagyva a némiképp megerősített, de csonka latin államokat. Szaladin 1193-as halála után utódai, az Ajjúbidák 1260-ig tartó uralkodása számos lehetőséget teremtett a frankok számára, hogy helyreállítsák korábbi királyságaikat.¹⁸ Ennek alapvetően a család sajátos dinasztikus politikája volt az oka: Szaladin és utódai az általa meghódított területeket családtagjaikra bízták, akik autonóm fejedelmekként működtek, így ajjúbida államocskává alakult Aleppó, Hamá, Homsz és Damaszkusz. Hiába uralta tehát egyetlen dinasztia Nagy-Szíriát és Felső-Mezopotámia egy részét, és hiába volt névleg a mindenkori egyiptomi szultán a fejedelemségek ura, az elkövetkező évtizedekben nagyon gyakoriak voltak a családon belüli hatalmi harcok.

A muszlim küzdelmekből a keresztiesek profitáltak: többnyire tárgyalásos úton szereztek vissza területeket nyugati támogatóik segítségével, de idővel maguk is aktívan beavatkoztak a harcokba. Mindez mindenekelőtt a déli, jeruzsálemi területeket érintette (például 1229–1244 között harc nélkül került Jeruzsálem, Betlehem és Názáret a latinok kezére). Északon Antiochia és Tripoli 1201-ben perszonálunióban egyesült, de az 1190-es évek tengerparti visszahódításait leszámítva csak helyi jelentőségű küzdelmek zajlottak az Orontész-völgyben, komolyabb eredmények nélkül. A szétforgácsolt északi latin erők – mivel Margat és Tartúsz, illetve a

18 A Szaladin utáni ajjúbida történelem egyetlen összefoglalása: Humphreys, 1977.

Krak des Chevaliers és környékük a sokszor önállóan politizáló nagy lovagrendek kezén volt, a keresztény területeken pedig gyakoriak voltak a belharcok – Jeruzsálemmel ellentétben komolyabb nyugati támogatásra sem számíhattak, így itt nem történtek nagyobb horderejű területi változások.

Asz-Szálih Ajjúb szultán (*al-Şālih Ayyūb*, 1240–1249) halálakor IX. Lajos francia király keresztesei éppen Egyiptomot támadták. A következő évben súlyos vereséget szenvedtek Ajjúb kipróbált rabszolgakatonáitól (mamlúkok), akik 1250-ben ideiglenesen, 1254-ben pedig végleg átvették a hatalmat Egyiptomban. Az Ajjúbida-család legerősebb tagja ekkor az aleppói fejedelem, an-Nászir Júszuf (*al-Nāşir Yūsuf*, ur. 1236–1260) volt, aki rövid úton Damaszkuszt is megszerezte, ám két, Egyiptom elleni támadása is kudarcot vallott. A rövidesen megjelenő mongolok támadása aztán Szíriát is mamlúk kézre juttatta.

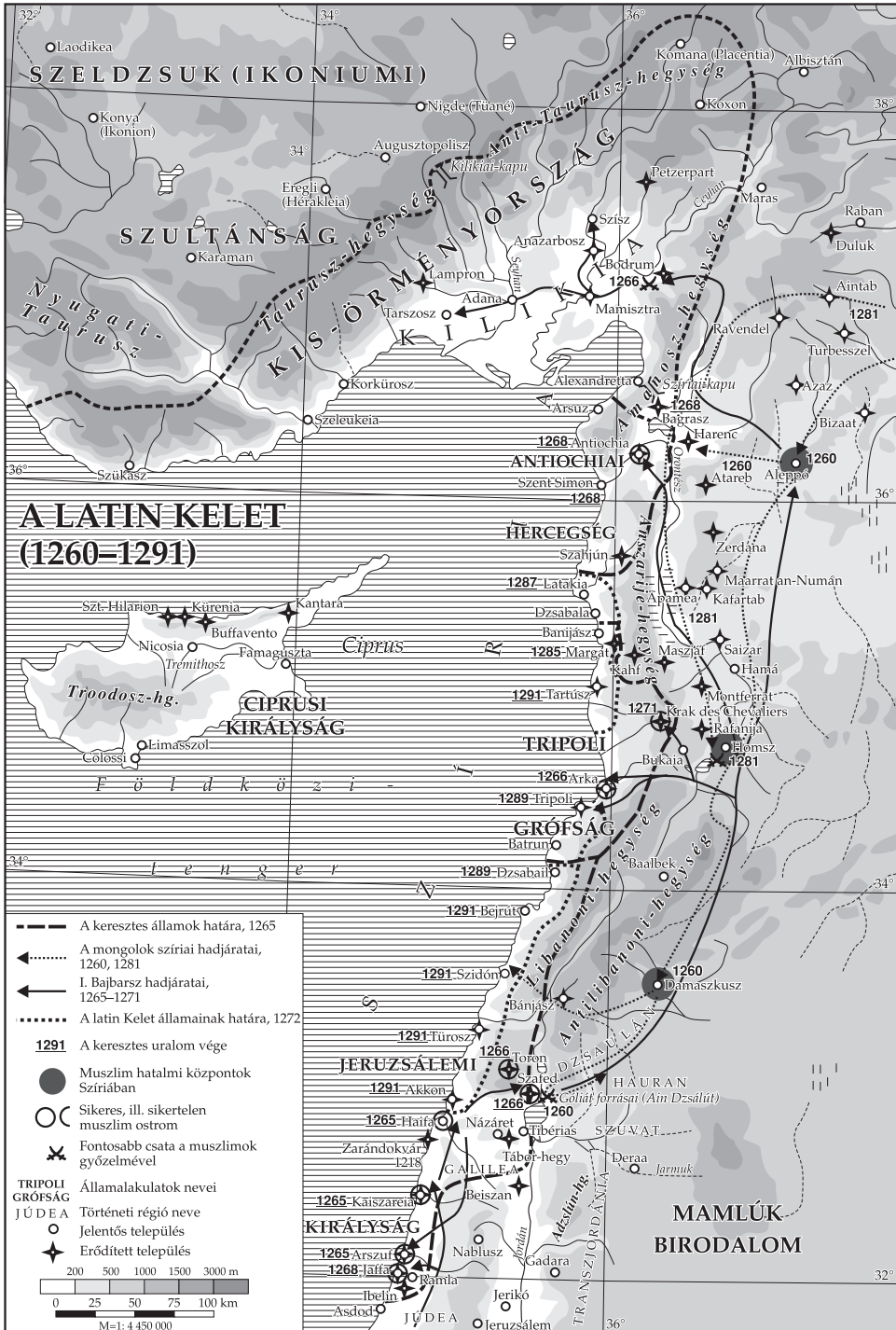
Epilógus: mongol támadás, mamlúk uralom

Bár a mongolok már az 1220-as évektől kezdve alávetették Iránt és az anatóliai szeldzsukokat is legyőzték (1243), csak az 1256-ban indított hadjárat járt tartós berendezkedéssel a Közel-Keleten. Hülegü, Möngke nagykán fivére, 1258-ban porig rombolta Bagdadot és megölette az abbászida kalifát, majd nyugatra indult. 1260-ban megtámadta és elpusztította Aleppót, majd harc nélkül bevette Damaszkuszt. A mongolokat az antiochiai-tripoli uralkodó és az örmények is támogatták, hasonlóan néhány ajjúbida fejedelemhez. A mongol hadsereg a palesztinai Ajn Dzsalútnál (*'Ayn Jālūt*) csapott össze az Egyiptomból érkezett, meghódolást megtagadó mamlúkok haderejével, és súlyos vereséget szenvedett. A visszavonuló ellenfél nyomában a mamlúkok rövidesen bevonultak Damaszkuszba és Aleppóba is. Bár helyenként ideig-óráig megmaradhattak az ajjúbida fejedelmek városaik élén, lényegében csak a hatalmas túlerőben lévő kairói szultán helytartóiként tevékenykedhettek (4. térkép).

A semmiféle legitimitással nem rendelkező mamlúk szultánok magukat az iszlám védelmezőinek állították be, ennek megfelelően a pogány és hitetlen mongolok, illetve kereszties szövetségeseik elleni küzdelemnek szentelték erőik nagy részét.¹⁹ Mivel Hülegü és utódai csak ritkán támadtak Szíriára, Európából pedig mindinkább kiveszett a kereszties hadjáratok iránti lelkesedés, a mamlúk szultánok törekvéseit siker koronázta. A nagy északi központok közül Antiochia és a Krak des Chevaliers 1268-ban, Margat 1285-ben, Latakia 1287-ben, Tripoli pedig 1289-ben esett el. A megmaradt néhány települést Akkó 1291-es elfoglalásakor evakuálták a latinok. Ezzel párhuzamosan a vallási tekintetben addigra a szunnitákhoz közeledő aszaszinok az 1270-es években mamlúk védnökség alá kerültek, ahol megőrizhették belső autonómiájukat.

Ezzel a 13. század végére megvalósult Nagy-Szíria teljes egysége a szunnita Mamlúk Szultánságon belül. A mamlúk fennhatóságot számos lázadás és belharc

¹⁹ A korai mamlúk ideológiáról és az ennek jegyében vívott harcokról lásd: Broadbrige, 2010. 27–63.

4. térkép

terhelte, és Timur Lenk is súlyos pusztítást végzett a tartományban 1400–1401 során, de a kairói szultánok összességében meg tudták őrizni fennhatóságukat a terület felett. Szíriát a Mamlúk Birodalom többi részével együtt az oszmán I. Szelim szultán kebelezte be 1516–1517-ben során. A modern Szíria alapjait a négyszáz évig tartó oszmán uralom romjain vetették meg az európai gyarmatosító hatalmak.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadott források és szakirodalom

Abu-Izzeddin

1984 Abu-Izzeddin, Nejla M.: *The Druzes: A New Study of their History, Faith and Society*. Leiden, 1984.

Bianquis

1989 Bianquis, Thierry: *Damas et la Syrie sous la domination fatimide (359–468/969–1076)*. I–II. Damas, 1986.

1998 Bianquis, Thierry: Autonomous Egypt from Ibn Tulun to Kafur, 868–969. In: *The Cambridge History of Egypt*. Vol. I. *Islamic Egypt, 640–1517*. Eds.: Daly, Martin W.–Petry, Carl F. Cambridge, 1998. 86–119.

Brett

2001 Brett, Michael: *The Rise of the Fatimids: The World of the Mediterranean and the Middle East in the Tenth Century C. E.* Leiden, 2001.

Broadbrige

2010 Broadbridge, Anne F.: *Kingship and Ideology in the Islamic and Mongol Worlds*. Cambridge, 2010.

Cahen

1940 Cahen, Claude: *La Syrie du Nord à l'époque des croisades et la principauté Franque d'Antioche*. Damas, 1940.

Canard

1953 Canard, Marius: *Histoire de la Dynastie des H'amdánides de Jazîra et de Syrie*. Paris, 1953.

Daftary

2006 Daftary, Farhad: *Az iszmá'iliták rövid története*. Ford. Hajnal István. Bp., 2006.

2007 Daftary, Farhad: *The Ismā'īlis. Their History and Doctrines*. Cambridge, 2007.

2008 Daftary, Farhad: *Aszaszin legendák. Az iszmá'iliták mítoszai*. Ford. Hajnal István. Bp., 2008.

Ehrenkreutz

1972 Ehrenkreutz, Andrew S.: *Saladin*. Albany, 1972.

Eliséeff

1967 Eliséeff, Nikita: *Nūr ad-Dīn. Un grand prince musulman de Syrie au temps des Croisades (511–569 H./1118–1174)*. I–III. Damas, 1967.

Firro

1992 Firro, Kais M.: *A History of the Druzes*. Leiden–New York–Köln, 1992.

Friedman

2010 Friedman, Yaron: *The Nuṣayrī-ʿAlawīs: An Introduction to the Religion, History and Identity of the Leading Minority in Syria*. Leiden–Boston, 2010.

Gibb

1973 Gibb, Hamilton Alexander Rosskeen: *The Life of Saladin: From the works of ʿImād ad-Dīn and Bahāʿ ad-Dīn*. Oxford, 1973.

Halm

1982 Halm, Heinz: *Die islamische Gnosis. Der extreme Schia und die ʿAlawiten*. Zürich–München, 1982.

2001 Halm, Heinz: *Die Kalifen von Kairo. Die Fatimiden in Ägypten 973–1074*. München, 2001.

2014 Halm, Heinz: *Kalifen und Assassinen. Ägypten und der Vordere Orient zur Zeit der ersten Kreuzzüge, 1074–1171*. München, 2014.

Holt

1986 Holt, Peter M.: *The Age of the Crusades: The Near East from the Eleventh Century to 1517*. London, 1986.

Humphreys

1977 Humphreys, Stephen R.: *From Saladin to the Mongols: The Ayyubids of Damascus, 1193–1260*. Albany, 1977.

Lyons–Jackson

1982 Lyons, Malcolm Cameron–Jackson, David Edward Pritchett: *Saladin: The Politics of the Holy War*. Cambridge, 1982.

Richard

1999 Richard, Jean: *The Crusades. c. 1071–c. 1291*. Cambridge, 1999.

Runciman

2002 Runciman, Steven: *A keresztes hadjáratok története*. Ford. Bánki Vera, Nagy Mónika Zsuzsanna. Bp., 2002.

Yaren-Riachi

1997 Yaren-Riachi, Mariam: *La politique extérieure de la principauté de Damas (468–549 H/ 1076–1154)*. Damas, 1997.

MÁTÉ HORVÁTH

SYRIA BETWEEN ABBASID AND MAMLUK RULE

The article provides a concise summary of the history of Syria between the middle of the tenth and the middle of the thirteenth century. Focusing on the area of the modern Middle Eastern country, it describes a period of political, dynastic, religious and ethnic diversity. In a short introductory part, the article deals with the most important features of the first Islamic centuries, when most of present-day Syria was part of the Caliphate. This was followed by ca. 300 years without unity, which was only restored when Syria was conquered by the Egyptian Mamluk Sultanate.

The period saw the emergence, flourishing and decline of a series of Islamic states and dynasties, including the Fatimids, the Hamdanids, a local branch of the Seljuks, the Zangids and the Ayyubids. Christian powers, such as the Byzantine Empire and the Latin crusader states also played an important part in the history of the region. The relations between the different states were varied and often changed over time. The author endeavours to summarize the most significant events and changes in chronological order, while pointing out their lasting influence on ethnic and religious dimensions of Syrian society.